

FACULTEIT RECHTSGELEERDHEID

Vakgroep Criminologie, strafrecht & sociaal recht

ONDERZOEKSRAPPORT
DETENTIEBELEVING IN DE GEVANGENIS VAN GENT
STAGEOPDRACHT COMMISSIE VAN TOEZICHT

Commissie van Toezicht
Gevangenis Gent

Stagiairs: Inneke De Veirman & Kim Geens

Stagebegeleider: Heyerick Luc

Academiejaar: 2015-2016

INHOUDSTABEL

<u>1. OPZET VAN HET ONDERZOEK</u>	3
ONDERZOEKSDESIGN	3
WERVING VAN DE RESPONDENTEN	3
BESCHRIJVING VAN DE RESPONDENTEN	4
BEPERKINGEN VAN HET ONDERZOEK	5
<u>2. THEORETISCH KADER</u>	6
<u>3. RESULTATEN</u>	8
ONTHAAL	8
Onthaalfilm	8
Huishoudelijk reglement en onthaalbrochure	8
Informatie	9
Rapport	9
Psychosociale dienst (PSD)	9
Beleving van de gedetineerden	10
Bejegening van de gedetineerden	11
Problemen	11
Belang	12
Aanbevelingen	12
RELATIE MET DE PENITENTIAIR BEWAKINGSASSISTENTEN	14
Beleving van de gedetineerden	14
Takenpakket	16
Problemen	16
Belang	17
Aanbevelingen	17
COMMISSIE VAN TOEZICHT	18
ANDERE ERVARINGEN	19
Werk	19
Drugs	19
<u>4. ALGEMENE CONCLUSIE</u>	20
<u>5. BIBLIOGRAFIE</u>	22
<u>6. BIJLAGEN</u>	23
BIJLAGE 1 - DRAAIBOEK	23
BIJLAGE 2 - AANMELDINGSBRIEF	25
BIJLAGE 3 - INFORMED CONSENT	26

1. OPZET VAN HET ONDERZOEK

ONDERZOEKSDESIGN

Dit onderzoek werd uitgevoerd in opdracht van de Commissie van Toezicht in de gevangenis van Gent. Deze gevangenis is in eerste instantie een arresthuis, maar er verblijven zowel veroordeelden, geïnterneerden als beklaagden. In de gevangenis van Gent heerst een gesloten regime.

De opzet van dit onderzoek bestond erin de beleving van de gedetineerden tijdens hun detentie in de gevangenis van Gent in kaart te brengen met betrekking tot twee aspecten. Enerzijds werd de onthaalprocedure bij het binnenkomen van gedetineerden bevestigd, anderzijds hun relatie met de penitentiair bewakingsassistenten. Het doel van dit onderzoek betrof een zo realistisch mogelijk beeld te verkrijgen van de detentiebeleving van gedetineerden omtrent deze twee aspecten. Hierbij stonden de ervaringen en verwachtingen van gedetineerden centraal. Aangezien er een onderzoek gevoerd werd naar de beleving van gedetineerden, is elke mening en ervaring voor dit onderzoek waardevol.

Naar aanleiding van deze onderzoeksdoelstelling werd ervoor geopteerd de gedetineerden te bevragen door middel van semigestructureerde interviews met behulp van een topiclijst. Op deze topiclijst bevonden zich items die zouden bevestigd worden tijdens het interview. Deze items dienden niet in specifieke volgorde gevolgd te worden. Tijdens het interview stonden steeds twee hoofdvragen centraal, namelijk: ‘Wat waren je ervaringen bij het binnenkomen in de gevangenis en wat vond je van de onthaalprocedure?’ en ‘Hoe ervaar je de relatie met de penitentiair bewakingsassistenten?’. Vervolgens werden enkele deelvragen opgesteld, namelijk: ‘Hoe voelde je jou tijdens de onthaalprocedure?’, ‘Was het onthaal voldoende duidelijk?’, ‘Hoe ervaar je de samenwerking met de chefs?’. Nadien werden enkele *probes* opgesteld om meer diepgang te verkrijgen in de hoofdvragen. Deze *probes* dienen om door te vragen op de antwoorden die de respondenten geven (Decorte & Zaitch, 2010). Een uitgebreide versie van het draaibroek, vindt u terug in bijlage (Cf. Bijlage 1). Ten slotte werd ook de Commissie van Toezicht kort bevestigd.

WERVING VAN DE RESPONDENTEN

Met de bedoeling om een zo groot mogelijke variëteit aan respondenten te bereiken, werd geopteerd voor het gebruik van een random sampling. Om dit te verwezenlijken werd er gebruik gemaakt van de lijst met de dagpopulatie in de gevangenis van Gent. Elke zesde

persoon op deze lijst werd geselecteerd en vervolgens persoonlijk uitgenodigd om deel te nemen aan het onderzoek. De lijst was geordend volgens het statuut van de gedetineerden. Door deze willekeurige selectie te hanteren werd ervoor gezorgd dat zowel veroordeelden, beklaagden als geïnterneerden opgenomen werden in het onderzoek. Op voorhand werden geen selectiecriteria opgesteld. Toch werd bewust gekozen enige uitval te creëren door de interviews enkel af te nemen in het Nederlands en het Engels omdat beide onderzoekers zich niet voldoende vertrouwd voelden met andere talen.

In totaal werden 59 respondenten geselecteerd om deel te nemen aan het onderzoek. Hiervan zijn 53 respondenten persoonlijk uitgenodigd op cel. De drop-out van de overige 6 respondenten was te wijten aan wandeling, werk, penitentiair verlof, of beperkte detentie. Van de 53 respondenten waren 24 respondenten bereid hun medewerking te verlenen. De andere respondenten weigerden deel te nemen aan het onderzoek omdat zij de Nederlandse of Engelse taal niet machtig waren, omwille van geen interesse of omdat zij slechts nog een beperkte tijd in detentie zouden blijven.

Naast de 53 geselecteerden voor het onderzoek hadden 4 medege-detineerden van de geselecteerde respondenten vrijwillig hun medewerking aangeboden. Deze 4 respondenten werden op een reservelijst geplaatst voor het geval dat het saturatiepunt op het einde van het onderzoek niet zou bereikt worden. Het bereiken van het saturatiepunt wil zeggen dat er geen nieuwe inzichten gevonden konden worden en de relaties tussen de variabelen duidelijk zijn (Decorte & Zaitch, 2010).

Uiteindelijk werden alle 24 respondenten bevestigd. De duur van de interviews schommelde tussen 10 minuten 56 seconden en 56 minuten 49 seconden.

BESCHRIJVING VAN DE RESPONDENTEN

24 respondenten toonden uiteindelijk hun bereidheid tot medewerking. De respondenten bestonden uit 21 mannelijke en 3 vrouwelijke gedetineerden. In totaal werden 22 Nederlandstalige en 2 Engelstalige interviews afgenomen. Omwille van de steekproef werden gedetineerden met een verschillend statuut in het onderzoek opgenomen, namelijk 11 beklaagden, 11 veroordeelden en 2 geïnterneerden. De leeftijd varieerde tussen 20 en 59 jaar.

BEPERKINGEN VAN HET ONDERZOEK

Er werden tijdens het onderzoek een aantal beperkingen ondervonden. Allereerst is dit onderzoek beperkt tot de gevangenis van Gent als onderzoekssetting. Bijgevolg zijn de onderzoeksresultaten enkel van toepassing op de gevangenis van Gent en niet veralgemeenbaar naar andere gevangenissen. Vervolgens was het niet mogelijk iedereen te bevragen binnen de gevangenis van Gent. Slechts 24 respondenten van de 400 gedetineerden (dagpopulatie 19 april 2016) werden bevroegd. Dit was enerzijds te wijten aan de korte stageperiode, anderzijds is dit een gevolg van de keuze voor het uitvoeren van kwalitatief onderzoek. Door de onderzoeksdoelstelling leek het voor de onderzoekers meer gepast om de respondenten te bevragen aan de hand van interviews. Indien gekozen zou zijn voor het uitvoeren van kwantitatief onderzoek door middel van het afnemen van enquêtes, zou het mogelijk geweest zijn om meer respondenten in het onderzoek op te nemen. Toch waren de onderzoekers ervan overtuigd dat het voeren van een kwalitatief onderzoek meer informatie en detaillering zou opleveren met betrekking tot de onderzoeksdoelstelling.

Aangezien de onderzoekers onvoldoende vertrouwd waren met alle talen, werd ervoor geopteerd om de interviews enkel af te nemen in het Nederlands en het Engels. Dit bracht enige beperking mee voor het onderzoek. In de Gentse gevangenis verblijven tal van Franstalige gedetineerden, waardoor er een grote uitval was aan geselecteerde respondenten. Alsook spraken enkele respondenten Turks of Russisch waardoor deze niet opgenomen konden worden in het onderzoek. Daarnaast dient opgemerkt te worden dat de interviews die afgenomen werden in een andere taal dan de moedertaal van de respondenten, inhoudelijk beperkter waren.

Door de respondenten te selecteren aan de hand van de lijst van de dagpopulatie, bestond het gevaar dat vrouwelijke gedetineerden uit de steekproef zouden vallen omdat zij minder vertegenwoordigd zijn binnen de gevangenis van Gent. Toch werden 12 vrouwelijke respondenten geselecteerd om deel te nemen aan het onderzoek. Uiteindelijk werden 3 van de 12 vrouwelijke respondenten bevroegd. Dit aantal is aanzienlijk lager dan het aantal mannelijke bevroegde respondenten.

2. THEORETISCH KADER

Het leven van gedetineerden speelt zich 24 uur per dag en 7 dagen per week binnen de muren van een gevangenis af. Tijdens deze periode is het essentieel dat er voldoende aandacht wordt geschonken aan het persoonlijk welzijn van gedetineerden. Gedetineerden blijven binnen de gevangensmuren volwaardige burgers van de samenleving die enkel het recht op vrijheid ontnomen mag worden (De Wit, 1994). Daarentegen zorgt het opsluiten van gedetineerden er niet automatisch voor dat een gedetineerde beter buiten komt dan dat hij is binnengekomen (Robert, 2009). Het is van belang dat gedetineerden tijdens hun detentie voldoende gehoord worden om mogelijke spanningen te beperken. Deze spanningen kunnen er immers toe leiden dat gedetineerden allerlei gevoelens zouden opstapelen die van invloed zouden kunnen zijn op het gedrag van gedetineerden. Op zijn beurt kan dit na de detentietijd leiden tot herval en opnieuw gevaar voor de samenleving.

Een onthaalprocedure is ook binnen het gevangeniswezen van essentieel belang. Wanneer een gedetineerde de gevangenis betreedt, wordt hij als het ware ontdaan van zijn identiteit. Zo moeten gedetineerden hun persoonlijke spullen afgeven en hun burgerkledij inwisselen voor gevangenskledij. Het binnenkomen in een gevangenis kan voor gedetineerden een ingrijpend moment zijn, dat gepaard gaat met een grote onzekerheid en onduidelijkheid. Een goed onthaal kan je het best verwezenlijken door een goede onthaalprocedure op te starten met onder andere een onthaalverantwoordelijke, een onthaalbrochure, ... (Moreels, 2006). Bij een goed onthaal is het belangrijk dat hiervoor de tijd genomen wordt, zodanig dat de nodige informatie begrepen en onthouden wordt.

Tijdens de detentietijd worden gedetineerden het vaakst geconfronteerd met de penitentiair bewakingsassistenten. De taak van penitentiair bewakingsassistenten betreft het behouden van orde en rust in de gevangenis. Deze taak dient echter niet beperkt te worden tot het louter bewaken van gedetineerden. Volgens Snacken (1999) tekent de relatie tussen gedetineerden en het bewakingspersoneel zich af door middel van vier taken: beveiligen, ordehandhaving, rechtvaardige bejegening en voorbereiding op de re-integratie. Deze vier taken staan in continue interactie met elkaar.

Tussen een gedetineerde en een penitentiair bewakingsassistent spelen zich voortdurend intensieve interacties af die gekenmerkt worden door een wederzijdse beïnvloeding. De penitentiair bewakingsassistenten kunnen het leven van gedetineerden in detentie tot in het kleinste detail controleren. De attitudes van penitentiair bewakingsassistenten kunnen bij

gevolg een grote impact hebben op de beleving van gedetineerden. Gedetineerden zijn niet louter onderhevig aan dwang, maar reageren op hun eigen manier op de verschillende situaties (Crawley & Crawley, 2012). Daarentegen kan een penitentiair bewakingsassistent niet functioneren zonder welwillendheid van de gedetineerde (Dewaele, 2010). Een goede verstandhouding tussen beiden is vervolgens essentieel. Een goede relatie tussen een gedetineerde en een penitentiair bewakingsassistent draagt immers bij tot het handhaven van orde en rust binnen een gevangenis en het welbevinden van gedetineerden. Het uitbouwen van positieve contacten en constructieve relaties zijn cruciaal voor het uitbouwen van dynamische veiligheid (Beyens & Boone, 2013). Dit houdt in dat de veiligheid binnen een gevangenis niet beperkt kan worden tot het inzetten op materiële beveiliging. Het steunen op constructieve relaties tussen het penitentiair bewakingspersoneel en gedetineerden is daarentegen van belang.

3. RESULTATEN

ONTHAAL

Een eerste aspect dat in de interviews werd bevraagd waren de ervaringen en verwachtingen van de gedetineerden over het onthaal in de gevangenis van Gent. Naast de ervaringen en verwachtingen werden ook praktische zaken besproken, zoals de onthaalfilm, het huishoudelijk reglement en de onthaalbrochure. Wanneer een gedetineerde binnenkomt in de gevangenis van Gent, doorloopt hij de procedure in de badplaats. Daarnaast gaat hij langs bij de dokter, op rapport bij de directie en op onthaalgesprek bij de psychosociale dienst.

Onthaalfilm

Naar aanleiding van het operationele plan van de gevangenis, werden een aantal doelen vooropgesteld met betrekking tot de hulp- en dienstverlening aan gedetineerden (De Vlaamse overheid, 2013). Eén van deze doelstellingen was de realisatie van een onthaalfilm. Bij aankomst in de badplaats zouden gedetineerden tijdens het wachten een kort filmpje te zien krijgen. In dit filmpje wordt aan de hand van beelden geschetst welke stappen de gedetineerde de eerste dagen zal doorlopen, bijvoorbeeld het bestellen van speciale kantine.

Deze onthaalfilm is gelanceerd in oktober 2015. Het is de bedoeling dat deze film wordt afgespeeld tijdens het wachten in de badplaats. Van de 24 respondenten was er niemand die de onthaalfilm gezien heeft tijdens het binnenkomen in de gevangenis van Gent. Slechts 1 respondent heeft dit filmpje gezien tijdens een voorstelling in de cinema. Voor 7 van de 24 respondenten was deze vraag niet van toepassing aangezien ze reeds voor oktober 2015 in de gevangenis van Gent verbleven.

Huishoudelijk reglement en onthaalbrochure

Volgens artikel 16 §3 van de Basiswet betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden, krijgt elke gedetineerde bij het binnenkomen in de gevangenis een huishoudelijk reglement toebedeeld in de badplaats. Uit dit onderzoek is gebleken dat 1 respondent geen huishoudelijk reglement had gekregen bij binnenkomst. Slechts 6 van de 24 respondenten gaven aan dat het huishoudelijk reglement voor hen zeer duidelijk was en ze er veel informatie uit gehaald hebben.

Op elke cel zou ook een onthaalbrochure liggen. 4 van de 24 respondenten gaven aan dat ze geen weet hadden van een onthaalbrochure op cel.

Een grote kritiek hierbij was dat beide documenten enorm verouderd zijn. De respondenten benadrukken dat dit zeer verwarrend is voor hen. Ze gaan er van uit dat ze de regels correct volgen, maar krijgen nadien commentaar omdat deze niet meer kloppen met de huidige regels.

Informatie

Uit de onderzoeksresultaten is gebleken dat gedetineerden de meeste informatie verstrekt krijgen door medegedetineerden en niet door de badman of de penitentiair bewakingsassistent op sectie.

Veel respondenten gaven aan dat het onthaal voor hen onvoldoende duidelijk was. Wanneer gedetineerden zelf het initiatief namen om extra vragen te stellen, kregen zij hierop een kort antwoord geformuleerd.

“Goh, weinig communicatie. Weinig duidelijkheid. Ja, ge hebt dat nodig hé, ja. Ge wordt hier in iets gezet en ge weet gij van toeters noch blazen. Ik heb dat nodig, duidelijkheid en ja wat kan ik, wat mag ik niet, wanneer kan ik bellen, ... (zucht diep) jah.” (Respondent 24)

Rapport

Alle respondenten gaven aan dat ze de eerste dagen op rapport zijn geweest bij de directie. Algemeen kan geconcludeerd worden dat dit voor de meeste respondenten positief verlopen is. Enkele respondenten gaven aan dat het wel beperkt was in duur.

Psychosociale dienst (PSD)

De eerste dagen gaat elke gedetineerde op onthaalgesprek bij de PSD. Tijdens dit gesprek wordt er enerzijds informatie gegeven, anderzijds wordt de persoonlijke situatie van de gedetineerden besproken.

Verskillende respondenten vonden het verloop van het onthaalgesprek met de PSD zeer kort. Vaak werd aangegeven dat het voor de respondenten onduidelijk was wat de taak is van de PSD binnen de gevangenis van Gent. Verder gaven 2 respondenten aan dat ze reeds lange tijd in de gevangenis van Gent verbleven en nog steeds niet wisten wie hun PSD-assistent is.

Beleving van de gedetineerden

Alle respondenten gaven aan dat ze tijdens de onthaalprocedure te lang in de badplaats hebben moeten wachten. Vaak werd er geen uitleg gegeven en wisten ze niet wat er ging gebeuren of wat er van hen werd verwacht. Voor sommige respondenten is de onthaalprocedure in een waas verlopen en kwam de nood aan vragen pas enkele dagen later.

“Dat was wat in een waas bij mij, ze. Dat was zo allemaal zo, pff, beangstigend vond ik. [...] Ge mocht gij tegen mij zeggen dat ik de lotto had gewonnen en ik zou het ook nog niet vast gehad hebben.” (Respondent 18)

Onder de respondenten heerste er voornamelijk een grote onzekerheid bij de onthaalprocedure. De plaatsing bij celgenoten speelt hierin een belangrijke rol.

Ook over de kledij was niet elke respondent tevreden. Vaak is deze veel te groot in vergelijking met de maat die de badman had opgemeten. Vervolgens was de overgang van burgerkledij naar de gevangenskledij voor sommigen een moeilijke stap. Eén respondent gaf aan dat de verwisseling van de kledij ervoor zorgt dat je zelfwaarde nog meer zakt. Ook het naakt veranderen naar kleedhokje werd niet door iedereen als aangenaam ervaren.

“Dat zorgt dat u zelfwaarde nog meer zakt, hé. Ge wordt in ene keer euh, verlies je volledig u identiteit eigenlijk. Het enige dat je zo nog bij u wat hebt een beetje, dat u houvast is aan de buitenwereld eigenlijk, geraakt ge dan ook kwijt dus, waardoor dat je eigenlijk alles zo een beetje af-. Alé het is u eigenlijk schuld natuurlijk hé, maar het wordt u dan wel allemaal zowat afgepakt [...].” (Respondent 18)

Enmaal de procedure effectief gestart werd, verliep het volgens de respondenten vlot. Enkelen gaven ook aan dat de badman vrij vriendelijk was en dat ze het apprecieerden dat er persoonlijke bezittingen, zoals foto's, bijgehouden mochten worden.

Bejegening van de gedetineerden

Bepaalde respondenten gaven aan dat de meeste penitentiair bewakingsassistenten, alsook de badman, vriendelijk en respectvol in de omgang waren. Ze hadden eveneens het gevoel dat ze, ook achteraf, bij hun penitentiair bewakingsassistent op sectie terecht konden.

Door enkele respondenten werd benadrukt dat ze tevreden waren met de penitentiair bewakingsassistent op sectie. Hierdoor hebben ze veel mondelinge informatie verkregen over de werking van de gevangenis van Gent. Eén respondent benadrukte dat dit echter niet de algemene regel is, volgens haar, binnen de gevangenis Gent.

Wat het meest uit de onderzoeksresultaten naar voren kwam, is dat nieuwe gedetineerden onmiddellijk door de badman op hun plaats werden gezet. Meerdere respondenten gaven aan dat ze het gevoel hadden meteen als een grote crimineel bestempeld te worden. Vervolgens werd ook verschillende keren aangehaald dat de penitentiair bewakingsassistenten weinig geduld hadden met de gedetineerden.

Twee respondenten haalden aan dat ze de badman allesbehalve vriendelijk vonden. Volgens deze respondenten was de badman hun aan het uitlachen en belachelijk aan het maken. Eén respondent maakte duidelijk dat taal een belangrijke rol speelt bij het onthaal. Volgens hem werd geen moeite gedaan om te proberen communiceren en uitleg te geven aan hem.

Problemen

De grootste problemen die in het onderzoek aan bod kwamen hadden betrekking op taal, religie, bejegening en onduidelijkheid.

Eén respondent gaf aan dat wanneer je geen Nederlands kent, je volledig afhankelijk bent van de 'goodwill' van de penitentiair bewakingsassistent of je voldoende informatie verkrijgt. Ook gaf een andere respondent aan dat medegedetineerden vaak papieren ondertekenen zonder te weten wat er exact in vermeld staat.

Vervolgens had een respondent moeilijkheden ondervonden in de badplaats met een ketting die hij droeg. In deze ketting zaten namelijk soera's van de Koran verborgen. Volgens zijn religie mag dit niet aangeraakt worden met onzuivere handen. Dit werd echter niet gerespecteerd door de badman van dienst. De respondent toonde zeker begrip voor de

procedure, maar volgens hem kon dit meer respectvol verlopen zijn. De respondent gaf aan dat hij zeer bereid was mee te werken en de ketting zelf wou openen zodat de controle uitgevoerd kon worden.

Als laatste haalden enkele respondenten aan dat de overstap van burgerkledij naar de gevangenskledij een grote impact heeft op hun persoonlijkheid.

Belang

Uit de resultaten is gebleken dat het onthaal verschillend wordt ervaren. 7 van de 24 respondenten gaven aan dat het voor hun van belang is dat de onthaalprocedure goed verloopt. Ze halen aan dat ze het belangrijk vinden dat duidelijk wordt aangegeven wat hun rechten en plichten zijn; dit is momenteel niet altijd het geval. Alsook wordt er verwacht dat er voldoende tijd wordt genomen om deze procedure uit te voeren en voldoende uitleg te verschaffen.

Voor andere respondenten was deze onthaalprocedure niet van belang. Dit kan onder meer verklaard worden doordat het voor deze respondenten reeds een routine is geworden, aangezien ze de procedure al meermaals hebben doorlopen. Desalniettemin vonden ze deze procedure wel belangrijk voor gedetineerden die de eerste keer in de gevangenis binnenkomen.

“Iedereen komt hier binnen uit een persoonlijke context en met een persoonlijke bagage. En die ene mens zal een heel stuk meer structuur nodig hebben dan de andere, de ene persoon zal nood hebben aan een woord van comfort, relaas en dit en dat, en de andere heeft daar absoluut geen nood aan.” (Respondent 14)

Aanbevelingen

In het algemeen gaven de respondenten aan dat ze meer duidelijkheid wensen over praktische zaken. De respondenten vonden het huishoudelijk reglement en onthaalbrochure te uitgebreid en verouderd. Volgens de respondenten is er nood aan een regelmatige update van het huishoudelijk reglement. Een korte samenvatting bij het binnenkomen over de meest praktische zaken kan hieraan tegemoetkomen.

Enkele respondenten haalden aan dat een buddy-systeem een meerwaarde zou kunnen zijn, waarbij medege-detineerden nieuw binnenkomende gedetineerden begeleiden. Hierdoor kunnen onder andere anderstaligen opgevangen worden door medege-detineerden die dezelfde taal machtig zijn.

De respondenten wensen vervolgens minder lang te moeten wachten in de badplaats, alsook zouden zij graag de mogelijkheid krijgen om te kunnen roken. Dit zou, volgens sommigen, het wachten aangenamer kunnen maken.

Respondenten zouden daarnaast graag hebben dat er rekening wordt gehouden met hun wensen wat betreft hun voorkeur van celgenoten. Enerzijds wordt ervoor geopteerd om personen met dezelfde cultuur samen te zetten, anderzijds dat er rekening wordt gehouden met leeftijdscategorieën en de duur van de detentie van de celgenoot. Aan de ene kant is het voor nieuwe gedetineerden intimiderend om met een celgenoot samen te zitten die reeds langere tijd in de gevangenis vertoeft, aangezien het gevangeniswezen reeds een evidentie is voor hen. Aan de andere kant kan het volgens enkele respondenten een meerwaarde zijn voor nieuwe gedetineerden om niet op een mono-cel geplaatst te worden, maar op een duo-cel waarbij de medege-detineerde hen kan ondersteunen en begeleiden.

Ten slotte gaf 1 respondent de aanbeveling om sneller terecht te kunnen bij een dokter wanneer men zich in de ontwenning-fase van drugs bevindt.

RELATIE MET DE PENITENTIAIR BEWAKINGSASSISTENTEN

Een tweede aspect dat in de interviews werd bevraagd waren de ervaringen en verwachtingen van de gedetineerden over hun relatie met de penitentiair bewakingsassistenten. Hoe deze relatie werd ingevuld, werd volledig overgelaten aan de interpretatie van de respondenten. Daarnaast werd gepeild naar onder andere het belang van hun relatie met het penitentiair bewakingspersoneel en eventuele problemen hierbij. Uit de resultaten van de interviews kan geconcludeerd worden dat gedetineerden over het algemeen hetzelfde van oordeel waren over de relatie met penitentiair bewakingsassistenten, namelijk: “De ene chef is de andere niet”.

Beleving van de gedetineerden

De respondenten gaven aan dat ze in het algemeen een goede verstandhouding hebben met enkele penitentiair bewakingsassistenten. Toch kwamen er telkens verhalen naar boven over een minder goede relatie met bepaalde penitentiair bewakingsassistenten.

“Je hebt goede chefs en je hebt minder goede chefs hé. Zo simpel is ’t. Ge hebt er dan de deur opendoen en zeggen: ‘Goeiemorgen, er is koffie’. En ge hebt er dan de deur openzetten en ‘boef, de deure vliegt open’.” (Respondent 6)

De respondenten hebben daarnaast veel begrip voor de job van de penitentiair bewakingsassistent. Ze benadrukken dat dit ook maar mensen zijn met elk hun eigen karakter en ook zij wel eens een slechte dag kunnen hebben. Vervolgens hadden enkelen ook begrip voor het tijdsgebrek door het personeelstekort. Daartegenover hameren de respondenten er op om voldoende begrip te hebben voor de moeilijke situatie waarin zij verkeren.

“Maar das ook logisch. In het leven kunde nie goe mee iedereen overeenkomen, da kunde gij nie mee iedereen, alé. Das ook buiten.” (respondent 10)

17 van de 24 respondenten benadrukten dat ze ook positieve relaties hebben met een penitentiair bewakingsassistent. Ze beamen dat enkelen interesse tonen in de persoon achter de feiten en zeer redelijk zijn in de omgang. De gangbare beleefdheid is voor sommigen steeds aanwezig. Over het algemeen worden antwoorden op praktische vragen positief onthaald bij de gedetineerden.

Daarnaast vertelden ook tal van respondenten enkele negatieve ervaringen die ze reeds in hun relatie hebben beleefd. Vaak zijn het kleine opmerkingen die de respondenten raken en al snel als onaangenaam worden ervaren. Enerzijds worden er opmerkingen gegeven die als uitdagend ervaren worden, anderzijds hebben enkele respondenten het gevoel dat ze worden uitgelachen. Bepaalde respondenten haalden zelfs aan dat sommige opmerkingen racistisch getint waren of dat sommige penitentiair bewakingsassistenten een racistische of discriminerende ingesteldheid hebben.

“[...] Als ge in een discussie zit: “Ah zwijgt, gij makak” en de chefs stapt door, snapte? Alé, volgens mij is dat racisme [...] Nee, pas op. Het is eigenlijk bij iedereen ze, maar ik zie da gewoon soms ne keer hoe dan die doen bij vreemdelingen ga ik maar zeggen. Die zijn gewoon anders [...].” (Respondent 20)

Bepaalde respondenten stellen vast dat de penitentiair bewakingsassistenten het hun vaak nog moeilijker maken dan dat ze het reeds hebben, door bepaalde handelingen te stellen of door een gebrek aan respect. In bepaalde situaties zou de macht eerder misbruikt dan gebruikt worden.

“Wij maken fouten. Ik ben hier omdat ik een fout gemaakt hebt. Ik heb verschillende fouten gemaakt. Maar ik ben hier omdat ik gestraft ben door justitie en ik denk, in de eerste instantie, dat mijn straf, dat de straf is dat je wordt ontnomen van uw vrijheid. Maar niet dat ze u volledig moeten proberen vervormen, hé. [...] Het humane deel van detentie, [...] da kan hier in Gent echt wel veel beter. De menselijkheid, de omgang, da zou een verschil zijn [...].” (Respondent 23)

“Nee, nee, ge wordt een beetje behandeld als een hond. Oké we hebben dingen-, mensen dat hier zitten hebben dingen uitgestoken die niet door de beugel kunnen, dat weet ik ook wel. Maar ik vind wel dat ge op zijn minst respect moet hebben.” (Respondent 24)

Over het algemeen waren de respondenten het erover eens dat er een duidelijke wisselwerking bestaat tussen beiden. Een positieve bejegening bevordert het welbevinden van gedetineerden. Daarnaast wordt er echter door veel respondenten benadrukt dat het van twee kanten moet komen, maar ze zijn van oordeel dat het voorbeeld gegeven moet worden door het penitentiair bewakingspersoneel.

Takenpakket

De meningen van de respondenten omtrent het takenpakket waren verdeeld. Het volgende citaat geeft perfect weer wat elke respondent bedoelt:

“Het ding is hier, chefs hebben, ze geven toch alleszins die indruk dat ze hier kilometers lopen en dat ze nooit geen tijd hebben. Ik begrijp dat ergens, die mensen zijn daar ook niet voor opgeleid. [...] En ge moet, als ge een gesprek wilt vind ik, moet ge dat dan kunnen, kunnen-. [...] Ge moet dat kunnen afmaken. Maar die mensen zijn daar niet voor opgeleid, om zo 'n gesprekken te doen, ja. Die mensen zijn hier voor u deur open te doen en u deur dicht te doen. En ge hebt er bij die dan wel vriendelijk zijn en wie wel de tijd voor doen maar is da ene dat nors doet en dat niet doet of is dat ene dat dat wel doet, op het einde van de maand verdienen ze evenveel eigenlijk dus. Dan hangt het eigenlijk gewoon al wat af, dan moet je al chance hebben van het karakter van een cipier ook.” (Respondent 18)

Problemen

De twee grootste problemen die aangekaart werden tijdens de interviews zijn enerzijds een verschillende werking van de penitentiair bewakingsassistenten, anderzijds zou er een bepaalde groepsdruk heersen onder de collega's. Zo krijgen sommige penitentiair bewakingsassistenten, volgens gedetineerden, niet de kans om hun visie toe te passen op hun bejegening naar de gedetineerden toe.

“Ik kan wel lollen en lachen en er zullen hier onwaarschijnlijk ook wel een aantal goeie mensen tussenlopen hé, die echt vooruit willen en dit en dat. Maar die worden zo afgeblokt door hun collega's, want dat is echt zo hé. [...] Dat diegene die dan de visie hebben om het anders te benaderen, dat die mensen de kans krijgen zich te ontplooiën en niet juist het zwijgen opgelegd worden omdat de massa daar anders over nadenkt.” (Respondent 14)

Volgens de respondenten heeft elke penitentiair bewakingsassistent zijn eigen werking en worden de regels op een verschillende manier gehanteerd. Respondenten haalden vaak aan dat ze perfect wisten wat ze aan wie moesten vragen. Daarnaast verloopt de onderlinge communicatie niet altijd optimaal.

Belang

Onder de respondenten waren de meningen verdeeld omtrent het belang van een goede verstandhouding met penitentiair bewakingsassistenten. Een deel van de respondenten vond het niet nodig een goede samenwerking te hebben en zagen de penitentiair bewakingsassistent enkel als iemand die de celdeur opent en sluit. Voor de rest wouden deze respondenten voornamelijk met rust gelaten worden.

Het merendeel van de respondenten vindt deze relatie echter wel van belang. Ze zijn ervan overtuigd dat het de relatie ten goede komt wanneer ze het karakter van gedetineerden leren kennen. Als gevolg. Bij een goede relatie is het mogelijk dat een penitentiair bewakingsassistent opmerkt dat een bepaalde reactie van een gedetineerde niet van zijn gewoonte is. Door elkaar beter te kennen, kan er sneller opgemerkt worden wanneer het minder gaat en kan dit sneller gesignaleerd worden. Dit maakt het verblijf in de gevangenis voor beide partijen aangenamer.

Daarnaast benadrukken de respondenten dat ze waardering krijgen voor het werk dat ze verrichten in de gevangenis van Gent. Door deze erkenning hebben de respondenten het gevoel dat ze geapprecieerd worden, waardoor ze zich beter in hun vel voelen.

Aanbevelingen

Indien er meer tijd en ruimte zou genomen worden om actief te luisteren naar gedetineerden, zou dit volgens sommige respondenten problemen of spanningen kunnen wegnemen. In bepaalde omstandigheden zou meer geduld van de penitentiair bewakingsassistent geapprecieerd worden en zou dit de sfeer bevorderen.

De respondenten vinden het vervolgens verwarrend dat er een verschillende werking bestaat tussen de penitentiair bewakingsassistenten. Hierdoor ondervinden zij moeilijkheden om correct de regels te volgen en heerst er een zekere onduidelijkheid. Een conforme werking tussen alle penitentiair bewakingsassistenten vinden de respondenten een noodzaak.

Tenslotte werd er door sommige respondenten geopteerd om een extra persoon in te schakelen die optreedt als bemiddelaar tussen enerzijds de gedetineerden en anderzijds de penitentiair bewakingsassistenten. Ze hebben nood aan een persoon met een neutrale houding bij wie ze steeds met alle vragen en problemen terecht kunnen.

COMMISSIE VAN TOEZICHT

Uit de interviews is gebleken dat 10 van de 24 respondenten niet bekend waren met de Commissie van Toezicht. De overige 14 respondenten hadden reeds van de Commissie van Toezicht gehoord. 11 van die 14 respondenten konden in grote lijnen de werking van de Commissie verduidelijken. De 3 andere respondenten hadden enkel gehoord dat er een Commissie van Toezicht aanwezig was binnen de gevangenis van Gent, maar hadden geen idee waarvoor ze bij dit orgaan terecht konden. Uit dit onderzoek is gebleken dat er onder gedetineerden enige verwarring heerst over de naam. Het woord ‘commissie’ wordt vaak gelinkt aan een andere organisatie, bijvoorbeeld de Commissie ter Bescherming van de Maatschappij. Van de 14 respondenten die bekend waren met de Commissie van Toezicht, zijn slechts 3 respondenten reeds in contact ermee gekomen.

Twee van de drie respondenten waren zeer tevreden over de huidige werkwijze van de Commissie van Toezicht. Uit dit onderzoek is gebleken dat de respondenten die weet hebben van het bestaan van de Commissie van Toezicht er tevreden over zijn dat dit orgaan aanwezig is binnen de gevangenis van Gent.

Uit het onderzoek kwam slechts één aanbeveling naar voor. De drie respondenten, die reeds in contact gekomen zijn met de Commissie van Toezicht, vonden het jammer dat er nadien geen terugkoppeling gebeurd is over de verdere afhandeling van hun klacht of probleem.

ANDERE ERVARINGEN

Aan het einde van het interview werd aan elke respondent gevraagd of ze nog andere zaken wilden delen. Hieruit werden de twee grootste thema's geselecteerd, namelijk: werk en drugs. Deze thema's zullen hieronder kort worden toegelicht.

Werk

Enkele respondenten hebben het gevoel dat er enige willekeur bestaat op het toewijzen bij werk aan gedetineerden. Volgens de respondenten wordt de lijst niet altijd chronologisch gevolgd. Dit werd reeds besproken met de Commissie van Toezicht op de maandelijkse vergadering van maart, waar ook de directie aanwezig was.

Drugs

Veel respondenten klagen over de hoeveelheid drugs die aanwezig is binnen de gevangenis van Gent. Eén respondent haalde zelf aan dat hij weigert mee te gaan naar de wandeling uit schrik om in contact te komen met drugs. De respondenten haalden wel aan dat er af en toe controle gebeurt met drugshonden, maar dat dit niet voldoende is om dit probleem op te lossen.

4. ALGEMENE CONCLUSIE

Het doel van dit onderzoek betrof een beeld te verkrijgen van de detentiebeleving van de gedetineerden, specifiek rond de onthaalprocedure en de relatie met de penitentiair bewakingsassistenten. Na afronding van het onderzoek kan geconcludeerd worden dat, ondanks bepaalde beperkingen, de onderzoeksdoelstelling bereikt is.

Aan het begin van het onderzoek werd de volgende hoofdvraag gesteld: “Wat waren je ervaringen bij het binnenkomen in de gevangenis en de onthaalprocedure?”. Over het algemeen kan geconcludeerd worden dat de onthaalprocedure voor iedere respondent anders ervaren werd. Elke gedetineerde heeft namelijk een verschillende persoonlijkheid met een eigen achtergrond. Dit vergt een individuele benadering. Het zou optimaal zijn indien er in de procedure voldoende tijd genomen wordt om extra aandacht te hebben voor het persoonlijk welzijn van elke gedetineerde en oog te hebben voor ieders persoonlijk karakter.

Vervolgens werd vaak aangehaald dat het voor nieuwe gedetineerden onduidelijk is wat er juist van hen wordt verwacht. De gevangenis van Gent heeft reeds geïnvesteerd in middelen om de onthaalprocedure te verduidelijken, met name door een onthaalfilm te introduceren. Het zou voor nieuwe gedetineerden een meerwaarde kunnen zijn indien deze film ook effectief wordt afgespeeld.

Daarnaast blijft het noodzakelijk dat gedetineerden correcte informatie ontvangen over de gevangenis van Gent. Dit kan enkel mogelijk gemaakt worden door het huishoudelijk reglement steeds up-to-date te houden. Om tegemoet te komen aan de lange wijzigingsprocedure, is het een optie om een informeel formulier te geven aan binnenkomende gedetineerden. Op dit formulier kunnen de rechten en plichten van gedetineerden kort worden geschetst, eventueel aan de hand van symbolen zodat dit ook duidelijk is voor anderstaligen.

Verder kan aan deze onduidelijkheid tegemoet worden gekomen door het buddy-systeem van de ‘Werkgroep Participatie’ te realiseren. Deze resultaten zijn echter nog niet publiekelijk beschikbaar en moeten nog afgewacht worden.

Ten slotte dient de onthaalprocedure ruimer gezien te worden dan enkel de eerste 24 uur. Naast het onthaalgesprek op rapport bij de directie en de psychosociale dienst, zou het geapprecieerd worden indien er meer tijd vrijgemaakt wordt voor nieuwe gedetineerden. Hierdoor kunnen gedetineerden de eerste week intensiever opgevolgd en begeleid worden,

met als gevolg dat ze op alle vlakken gekend en vertrouwd zijn met hun nieuwe omgeving. Een proactief onthaal en mentor-systeem kan hier een ondersteuning bieden.

Naast de onthaalprocedure werd de relatie met de penitentiair bewakingsassistenten bevestigd door middel van volgende hoofdvraag: “Hoe ervaar je de relatie met de penitentiair bewakingsassistenten?”. Om een antwoord te formuleren op deze onderzoeksvraag, kan er uit de onderzoeksresultaten worden geconcludeerd dat gedetineerden over het algemeen hetzelfde van oordeel waren over hun relatie met penitentiair bewakingsassistenten. Volgens de respondenten is er een grote variatie binnen de interne werking. Naarmate de respondenten het penitentiair bewakingspersoneel leren kennen is men perfect op de hoogte van wat bij wie wel en niet kan.

De respondenten zijn van oordeel dat over het algemeen de verstandhouding tussen beiden vlot verloopt. Vaak zijn het echter kleine opmerkingen die snel enige frustratie teweeg brengen langs beide kanten. Het zit volgens de respondenten in kleine dingen. Daarnaast kan een positief contact de dag voor beide partijen al veel aangenaam maken. De gangbare beleefdheid wordt door de respondenten zeker geapprecieerd. Dit komt op zijn beurt ten goede aan de dynamische veiligheid. Opmerkingen en vooroordelen dient men steeds voor zichzelf te houden.

Uit het onderzoek is gebleken dat er soms een tekort is aan opvolging binnen het werkveld van het penitentiair bewakingspersoneel. Verschillen in werking kunnen vermeden worden door een constructieve communicatie en opvolging van het directiepersoneel.

Tot slot kan er geconcludeerd worden dat er in de toekomst zal moeten worden stilgestaan bij het huidige takenpakket van het penitentiair bewakingspersoneel. Het is noodzakelijk om hierover te reflecteren met het oog op een meer humane bejegening tijdens de detentie. Hierbij is het belangrijk dat het penitentiair bewakingspersoneel de gedetineerden niet enkel beschouwen als grote criminelen, maar dat ze steeds aandacht hebben voor het feit dat gedetineerden mensen zijn en blijven.

5. BIBLIOGRAFIE

- Basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden, *B.S.*, 1 februari 2005.
- Beyens, K. & Boone, M. (2013). *Zeg maar Henk tegen de chef*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers
- Crawley, E. & Crawley, P. (2012). Understanding prison officers: culture, cohesion and conflict. In J. Bennett, B. Crewe & A. Wahidin (Eds.). *Understanding prison staff* (pp. 134-150). London: Routledge.
- Decorte, T., & Zaitch, D (2010). *Kwalitatieve methoden en technieken in de criminologie*. Acco,
- Dewaele, L. (2010). *Achter slot en grendel. De verworpenen van de rechtstaat*.
- De Vlaamse Overheid. (2013). *Hulp- en dienstverlening aan gedetineerden. Jaarverslag 2013. Gevangenis Gent. Geraadpleegd van http://www4wvg.vlaanderen.be/wvg/welzijnensamenleving/hulpaangedetineerden/jaarverslagen/Documents/2013/2013_gent.pdf*
- De Wit, J. (1994). *De gevangenissen*. Davidsfonds.
- Moreels, A., (2006) *Welkom! Het onthaal van nieuwe medewerkers*. Mechelen: Kluwer
- Robert, L. (2009). Geleidelijke terugkeer of plotse overgang naar de samenleving?. *Achter tralies in België*, 163.

6. BIJLAGEN

BIJLAGE 1 – DRAAIBOEK

Introductie

- Bedanking deelname
- Korte introductie van onszelf
- Korte introductie van het onderzoek
- Gebruik opnameapparatuur
- Anonimiteit en Informed consent

Personalia

- Geslacht?
- Leeftijd?
- Land van herkomst?
- Cel-nummer en sectie?
- Statuut?
- Aantal weken/maanden in detentie?

Praktisch

- Tijd en plaats interview
- Vragenlijst meenemen

Inleiding

- Met dit onderzoek willen we voornamelijk een inzicht krijgen hoe jij als gedetineerde jouw detentie ervaart (positief/negatief), specifiek over het onthaal en de relatie met de penitentiair bewakingsassistenten.

Vragenlijst¹

Thema	Hoofdvraag	Deelvraag	Probe
Onthaal	Wat waren je ervaringen bij het binnenkomen in de gevangenis en wat vond je van de onthaalprocedure?	Hoe voelde je jou tijdens de onthaalprocedure (respectvol)? Was het onthaal voldoende duidelijk? Hoe heb je het onthaalgesprek met de PSD ervaren?	Kom je van een andere gevangenis (transfer) of vanuit vrijheid? Heb je het onthaalfilmpje gezien? Welke problemen ervaar je hierbij? Hoe zie jij het anders en wat kan er beter volgens u? Is de onthaalprocedure

¹ Beyens, K. & Boone, M. (2013). Zeg maar Henk tegen de chef. Den Haag: Boom Lemma uitgevers

			voor u belangrijk?
Relatie met Pba's	Hoe ervaar je de relatie met de 'chefs' (penitentiair bewakingsassistenten)?	Hoe ervaar je de samenwerking met de 'chefs'?	<p>Waarom is voor u deze relatie belangrijk en wat is hier de meerwaarde van?</p> <p>Welke problemen ervaar je hierbij?</p> <p>Waar liggen volgens u de oorzaken?</p> <p>Hoe zie jij het anders?</p> <p>Wat is voor u van belang in de omgang met de pba's?</p>
Commissie van Toezicht (Kort)	Ben je reeds in contact gekomen met de Commissie van Toezicht? Zo ja, wat waren je ervaringen hierbij?	Wat kon er volgens jou beter?	Is je 'probleem' opgelost door deze tussenkomst?
Andere ervaringen (Kort)	Is er met betrekking tot het onthaal en de relaties met de pba nog iets dat je wilt toevoegen wat wij niet bevraagd hebben?		

BIJLAGE 2 – AANMELDINGSBRIEF

Commissie van
Toezicht

Detentiebeleving Detention experience

*Interview rond
detentiebeleving*

*Interview on detention
experience*

Wij zijn Inneke en Kim, 2 stagiaires bij de Commissie van Toezicht. In het kader van deze stage doen we een onderzoek naar jullie gevangenisbeleving. De hoofdthema's zijn het onthaal en de relatie met de penitentiair bewakingsassistenten.

We are Inneke and Kim, 2 interns of the Prison Monitoring Board. As part of this internship, we are doing a research about your prison experience. The main topics are the reception conditions and the relationship with the prison officers.

Hoe deelnemen?

Wil je graag jouw ervaringen delen? Dan ben jij de persoon die wij zoeken! We zouden graag een gesprek hebben waar jouw ervaringen centraal staan. Het gesprek kan plaatsvinden op een moment dat voor jou het best past. Als je wilt deelnemen, vul dan onderstaand strookje in.

How to participate?

Would you like to share your experiences? Then we are looking for you! We would like to have a conversation about your experiences. The conversation can take place at a time that fits best for you. If you want to participate, fill in the strip below.

Antwoord/Answer

Naam/Last Name:

Voornaam/First Name:

Celnummer/Cell number:

Taal/Language: Nederlands - English

BIJLAGE 3 – INFORMED CONSENT

FACULTEIT RECHTSGELEERDHEID

Beste,

U neemt deel aan een onderzoek dat uitgaat van de Commissie van Toezicht. Het doel van ons onderzoek is inzicht te verkrijgen in de detentiebeleving, meer specifiek rond de onthaalprocedures en de omgangsrelaties met het bewakend personeel.

Wat houdt Uw deelname in?

U neemt volledig vrijwillig deel aan het onderzoek. Alsook kan u op elk moment uw deelname stopzetten, zonder dat U hiervoor een reden moet opgeven.

Het gesprek zal ongeveer één uur in beslag nemen en wordt opgenomen (audio-opname) om jouw ervaringen zo correct mogelijk weer te geven. Alle opnames worden na het einde van het onderzoek gewist om de anonimiteit te blijven garanderen.

Vertrouwelijkheid van de gegevens

Alles wat besproken wordt tijdens het gesprek zal vertrouwelijk behandeld worden. Persoonlijke gegevens, zoals uw naam, zullen niet gebruikt worden in de rapportering maar vervangen worden door een andere naam.

Toegang tot de resultaten

Op het einde van het onderzoek zullen de resultaten neergeschreven worden. Indien U dit wenst, kan u toegang krijgen tot de resultaten en een samenvatting verkrijgen.

Als er nog vragen zijn, stel ze gerust!

Hartelijk dank voor Uw vertrouwen.

TOESTEMMINGSFORMULIER

Ik

.....

.....(naam) verklaar hierbij dat ik:

- Goed geïnformeerd ben over het onderzoek en weet dat ik altijd bijkomende informatie kan vragen.
- Vrijwillig deelneem aan dit onderzoek en mijn deelname ieder moment kan stopzetten.
- Toestemming geef om de informatie die verzameld wordt op een anonieme wijze te verwerken en te bewaren in het kader van dit onderzoek.
- Ervan op de hoogte ben dat ik op aanvraag een samenvatting van de onderzoeksbevindingen kan krijgen.

Gelezen en goedgekeurd,

Datum:

.....
.....

Naam en handtekening respondent

Naam en handtekening onderzoekers